

60 aastat Evald Tammlaane sünnist

Endale ja kasvavale perele paremaid elutingimusi otsides rändas rahutu hingega ja tugevate töömehekätega Gustav Stein mööda Virumaa mõisaid. Nii jõudis ta ka Haljala valda Vihula mõisa vestoeski möldri kohale.

Stin sündis 1904. a. 15. veebruaril Steinide peresse neljas võsuke — poeg Evald. Vihulast koliti üsna varsti Haljala lähedale Salatse tuuleveskisse.

Peatselt jäeti seegi paik maha ja mindi Põlula veskisse. Esiimeseks kooliks sai tulevasele sulêmehele Ulvi mõisa väike-lastekool, millele järgnes Ulvi Samma ministeeriumikool.

1923. a. kolisid Steinid kogu perega Rakvere külje alla Ussimäele, kus nende koduks oli Üs-simäe talu.

1925. a. läks Kärša veski müügile ja selle omandas Gus-tav Stein. Kärša jäigi tulevase kirjaniku alatiseks kodukohaks, mida ta värvikalt kirjeldab oma «Külasviitaja kirjas».

1926. a. gümnaasiumi lõpetanud, tegi Tammlaan ettevalmis-tusi kunstikooli astumiseks, kuid kuri kõpsuhaigus ja majandus-

lik kitsikus tõmbasid kunstniku-teele kriipsu peale.

1929. a. alustas Tammlaan Rakveres «Virulase» toimetu-ses ajakirjanikutööd. Tema huvitavand ja elulähedased kirjutised meeldisid nii kohalikele elanikele kui ka pealinlastele. Pea-gi tehti Tammlaanele ettepanek asuda Tallinna. Soodsamate tööttingimuste leidmise lootuses lähkuski noor ajakirjanik Rak-verest.

1931. a. suvel tegi Tammlaan oma esimese pikema merereisi laevol masinistiõpilasepa tööta-des. Seal ta saatis ta reisikirju, mis tegid noore autori kiiresti populaarseks. «Jänkimehes» nime all ilmuma hakanud reportaa-žid, vested jm. said väga loeta-vaiks.

1932. a. läks Tammlaan Eesti kalalaevastikuga heeringasoo-lajana Islandi vetesse. Seal ta saatis ta pidevalt «heeringakir-ju», milles paljastas kalalaevas-tiku tööliste olukorda. Nimeta-tud mereretkele järgnesid hiljem teised, kus ta sai uusi muljeid ja saatis jällegi reisikirju.

1937. a. tegi Tammlaanest draamakirjaniku. Eesti põhja-

ranniku randlaste karmi elu kä-sitlev draama «Valge legendik» sai mängitavaks paljudes teat-rites.

Ka Rakvere Näitlejate Ring võttis oma kodulinna mehe esi-mese draamateose käsile. Esi-etendus oli 31. oktoobril 1937. a. käsitöölise seltsi saalis. La-vastas E. Viigant (Toomas Viires), dekoratsioonid valmis-tas R. Varts. Menu oli suur, esietendusel müüdi 327 piletit, mis oli tolle aja kohta harulda-ne.

1937. a. lõpul kirjutas Tammlaan draama «Raudne kodu», milles ta kujutas proletariaadi klassiteadvuse kasvamist ning esitas üleskutse kehtiva ebaõig-lase korra kukutamiseks. See antifäšistlik teos leidis kindla koha teatrite repertuaaris, aada-des ühtlasi uue ajajärgu Eesti draamakirjanduses.

Tammlaan tervisit sooja poolehoiuga 1940. a. röömsaid sünd-musi. Sama aasta juulis määrati ta tööle Moskvasse Eesti esinduse juurde.

1941. a. avaldas Tammlaan fašismivastaseid artikleid. Tali ei õnnestunud evakueeruda ja fašistid vangistasid ta 1941. a. oktoobris. 1944. a. viidi ta Sak-samaale.

1945. a. kevadtalvel — 17. märtsil — kustus Stutthofi koon-duslaagri sünguses ja vint-sutustes Evald Tammlaane elu. Ja sedu ajal, millal vabadus oli juba nii lähedal...